

Szlovák kisebbségi önkormányzati rendszer Magyarországon

A társadalmi átalakulás korszaka fontos fordulópontra volt a magyarországi szlovákok életében is. Az asszimilációnak kitett, a nyelvcsere állapotában élő nemzetiség aktivitása a 80-as évek végén láthatóan megnövekedett. Sorra hozták létre az új szlovák szervezeteket, intézményeket, s később önkormányzataikat. A rendszerváltozás óta szinte minden kormány vitt új elemet a magyarországi nemzetiségek életébe. A leglényegesebb közülük a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993-as törvény, mely többek között lehetővé tette a kisebbségi önkormányzatok megalapítását és a későbbiekben is ösztönzően hatott a nemzetiségek tevékenységére. A kormányhivatalok és kisebbségi szervezetek hosszadalmas előkészítő munkájának, többéves vitájának eredményeként egy nagyon jelentős, de vitatható törvény született, mely egyrészt lehetőségeket s kompromisszumokat tartalmaz a kisebbségek számára, másrészt viszont nem fogalmazza meg a szükséges garanciákat. Nem határozza meg a többi jogszabályhoz való viszonyt és a végrehajtási rendeleteket sem, ezért a kisebbségek képviselői már a jogszabály elfogadásával egy időben sürgetni kezdték a módosítását.

A kisebbségi törvény hatályba lépése után a magyarországi szlovákok életében is jelentős változások álltak be. Az első választási időszakban 52, a másodikban 75, a harmadikban 114 szlovák kisebbségi önkormányzat jött létre Magyarországon. A 2006-os önkormányzati választások alkalmával 116 szlovák képviselőtestületet választottak a választók.

A legtöbb kisebbségi önkormányzatunk ma már jól tölti be küldetését, a kezdetek azonban nehezek voltak. Az első években a képviselőknek komoly erőfeszítést kellett kifejteniük annak érdekében, hogy megtanuljanak élni a jogaikkal, s hogy betartsák és betartassák a törvényt. A körülbelül ötszáz szlovák önkormányzati képviselő fokozatosan hozzászóltott

azonban az önálló és szisztematikus politikai, adminisztratív s szervező munkához, ezáltal tapasztalatot szerzett az államigazgatás területén. Korábban soha nem látott módon – vidéken és a fővárosban egyaránt – felélenkült a szlovák kisebbség kulturális élete. Nincs olyan falu, város vagy budapesti kerület, ahol évente legalább egyszer ne rendeznének nagyszabású szlovák kulturális rendezvényt. A képviselőtestületek támogatják a szlovák nyelv tanítását, a kulturális csoportok működését, falunapokat és fesztiválokat, kisebb-nagyobb programokat szerveznek, próbálják életre kelteni az anyanyelvi egyházi életet, folyóiratokat, publikációkat jelentetnek meg, közösségük eredményes érdekképviselésére törekcszenek. Ujdonságként intézmények fenntartói jogkörét is átvették, települési szinten először tájházakat, néprajzi gyűjteményeket üzemeltetnek.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a szlovák kisebbségi önkormányzati rendszer minden hiányossága és hosszú helykeresése ellenére nagyban hozzájárult a magyarországi szlovákok életében bekövetkezett kedvező változásokhoz. Például ahhoz is, hogy hosszú évtizedek csökkenése után a 2001-es népszámlálás alkalmával 70%-al emelkedett a magukat szlováknak vallók száma hazánkban. Az 1994 és 2006 között megduplázódott képviselőtestületek száma is azt bizonyítja, hogy a szlovákság élni tudott a törvény által biztosított lehetőségekkel.

A magyarországi nemzetiségek társadalmi életében a következő fordulópontra a 2003-as esztendő tekinthető, amikor először különítettek el a kisebbségi intézmények támogatására 440 millió forintot. Ennek köszönhetően tudta az Országos Szlovák Önkormányzat a már általa fenntartott Ludové noviny és Szlovák Kutatóintézet mellé megalapítani, illetve átvenni a Vertigo Szlovák Színházat, a Szlovák Dokumentációs Központot, a Szlovák Közművelődési Központot, a Szlovák Pedagógiai és Módszertani Központot, valamint a Legatum Szolgáltató és Ingatlanhasznosító Közhasznú Társaságot s három kétnyelvű iskolát (Békéscsaba, Szarvas, Sátoraljaújhely).

Az új intézmények rövid – többségüknél alig öt éves – működésének tapasztalatai alapján már látható, hogy jól szolgálják a magyarországi szlovák nyelv és kultúra revitalizációját. Ezek az intézmények már a kulturális autonómia jegyében szület-

Az írás a magyar-szlovák szakmai konzultációs kezdeményezés keretében 2009. február 23-án Pozsonyban megrendezett „A kisebbségek és a nemzetiségi politika a szlovák-magyar kapcsolatok tükrében” című zártkörű szakértői tanácskozáson elhangzott korreferátum részlete. A fordításban Tóth Sándor János működött közre.

tek meg s – igaz, nem egyenlő mértékben – de egyre fontosabb szerepet töltenek be a magyarországi szlovákok életében. Kiemelt feladatuknak tartják a szlovák nemzetiségi kultúra ápolását, fejlesztését, továbbadását, valamint a nyelv megőrzését: a szlovák nyelv rendszeres használatát úgy a hivatalos, mint a magán szóbeli és írásbeli kommunikációban. Ha ezek az intézmények a jövőben rendszeres és elegendő állami támogatást kapnak működésükre, a személyi feltételeik, a tárgyi eszközeik fejlesztésére, akkor a magyarországi szlovák kultúra s nyelv fontos bázisaivá válhatnak. Az elégtelen személyi és tárgyi feltételek ugyanis nagymértékben csökkentik munkájuk eredményességét. (Az intézmények és kisebbségi önkormányzatok munkatársainak döntő többsége például nem teljes állásban, hanem csak részmunkaidőben, vagy alkalmi megbízási szerződés alapján van foglalkoztatva stb.)

Hosszú és intenzív előkészítés után 2005-ben módosították a kisebbségi törvényt. Az új jogszabályi előírások garantálják a kisebbségi intézmények finanszírozását, egyenesen az állami költségvetés erre megállapított tételéből. Pontosabban határozzák meg a helyi testületeknek a kisebbségi önkormányzatokkal kapcsolatos kötelességeit. Fontos változások következtek be a választások szabályaiban is. A törvénymódosítás célja az autentikusabb kisebbségi választás bevezetése volt. A korábbi önkormányzati választások alakalmával minden választópolgár szavazhatott a kisebbségi képviselőkre, 2006-tól azonban csak az adott kisebbség tagjai, s közülük is kizárólag azok, akik jelentkeztek a választói névjegyzékbe. A szlovákoknál az ilyen személyek száma közel tizenötezer volt. Az országgyűlési képviselőket azonban 2005-ben, s azóta sem sikerült elérni, mivel hiányzik a politikai akarat a megoldásához.

A törvénymódosítás értelmében kormányrendelet született, amely 2008-tól szabályozza a helyi és regionális kisebbségi önkormányzatok finanszírozását. A cél a támogatási rendszer megújítása volt az igazságosabb szabályozás érdekében, az elvégzett feladattal arányosan. Az erre a célra kialakított keret 3:1, azaz 75 - 25% arányban oszlik meg. Minden önkormányzat egyenlő összeget kap a működési költségek fedezésére, a további 25%-ra pályázni kell

A magyarországi kisebbségek életének elmúlt évekbeli ígéretes folyamatai, sajnos, nem folytatódnak. Nagymértékben csökkentek a nemzetiségek számára elérhető pályázati alapok. Az intézmények állami támogatásának nominális összege évről évre kevesebb. Ezt a helyzetet, a fokozatos visszafejlődést elsősorban a pénzügyi, gazdasági válsággal

magyarázzuk, de tapasztaljuk néhány állami szerv érdektelenségét, közönyét s gyakran a túlzott bürokratizmust is a problémák kezelésében. Ezen körülmények között különösen nagyra értékeljük a szlovák kormány, szlovákiai partnerintézményeink és partnerszervezeteink érdeklődését, pénzügyi s erkölcsi támogatását.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének kutatási eredményei és tapasztalatai alapján megállapíthatjuk, hogy a nemzetiségeket támogató politikai döntések, az úgynevezett pozitív diszkrimináció, a kisebbségek számára kialakított kedvező társadalmi környezet, a többségi társadalom s a média toleráns és őszinte érdeklődése, valamint nem utolsósorban a kisebbségek aktív, felelős részvétele saját életük formálásában segítheti elő leginkább a nemzetiségek fejlődését. A szélesebb nemzetközi támogatás, az Európai Unió érdeklődése szintén nélkülözhetetlen feltétele a kisebbségi kérdések hatékony kezelésének.

Végezetül szeretnék rámutatni a kisebbségek sajátos szerepére, különleges lehetőségeire a szlovák-magyar kapcsolatok alakulásában, amelyekkel véleményem szerint a szlovákiai magyarok és a magyarországi szlovákok felelősen élnek. A két nemzet közeledéséhez, egymás jobb megismeréséhez, a sztereotípiák és előítéletek megszűnéséhez nagymértékben járulnak hozzá, illetve járulhatnak hozzá a szlovákiai és magyarországi települések, intézmények, szervezetek között kialakított – elsősorban szakmai, gazdasági és kulturális, de a baráti, rokoni – kapcsolatok is. Ezek száma, épp a kisebbségi közösségeknek köszönhetően, a legutóbbi időben öröndetesen megnőtt. E törekvések segíthetik, de természetesen nem pótolhatják a politika, a döntéshozók felelősségét a szlovák-magyar problémák rendezésében.

Felhasznált irodalom

Fuzik, Ján: Slovenský samosprávny systém v Maďarsku. In Kultúra, jazyk a história Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM), 2006. s. 39-45.

Paulik, Anton: Práva Slovákov v Maďarsku v legislatíve MR. In Náš kalendár 1999. Budapest: Celoštátna slovenská samospráva, 1999. s. 31-38.

Paulik, Anton: Používanie národnostného jazyka v obciach s pretvorenými národnostnými obecnyimi samosprávami. In Kultúra, jazyk a história Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba: VÚSM. 2006. s. 46-53.

Uhrinová, Alžbeta: Slovenský menšinový samosprávny systém v Maďarsku. In: Ekonomická teória a prax –dnes a zajtra. Banská Bytrica: EFUMB, 2007. CD-platňa